

було знайти жолуді, бо їх уже позбирали люди. Під товстим шаром снігу шукали різне коріння і варили собі узвари».

24 лютого 1933 року вона народила сина, який важив всього 1,5 кілограми. Мати дивилась в колиску на це маленьке дитячко і тихо шепотіла: «Боже, хоч би він помер. Нехай він помре». Ні, це не побажання злої жінки, це була молитва молодої матері до Бога, яка краще віддасть свою дитину Богу, ніж прирече її на голодну мученицьку смерть. Але зглянулись сусіди, яким вдалося заховати корову в старій хаті біля річки. Кожен день вони приносили для маленького Петрика трошки молока. Згодом довелося зарізати корову. Марія Ульянівна і не знає, як вижив її син. До наступної зими помер її чоловік.

Записала Світлана Димчук.

Зі спогадів Валентини Вознюк

«В далекому й страшному 1933 році людей гнали на роботу примусово, голодні люди, знесилені голодухою і важкою працею, просто в полі вмирали.

Траплялися випадки людодіства. На вулиці Калініна жила жінка, яка обманом заманювала голодних дітей, а потім вбивала їх. Комісія з сільської ради одного разу в печі знайшла людську руку, що варилась у горщику, а в льоху стояла діжка з людським м'ясом.

Голодні люди їли все. По селу неможливо було зустріти ні курей, навіть котів і собак не було. В сім'ї була одна курка, але її тримали на горіщі. Всі їстівні припаси потрібно було щадити і ховати. Частими були крадіжки.

Серед людей панували недовіра і страх. Якщо селяни не йшли на роботу в колгоспи, їх висилали до Сибіру».

Валентина Антонівна вважає, що головна причина голоду — це небажання селян вступати до колгоспу, повернення до кріпацтва, що голод 1933 року був штучним, викликаний таємним декретом більшовицької влади.

Записала Тетяна Малашевич

Свідчення Олени Андріївни Зіневич (Слюсарчук)

Зима 1932–1933 рр. була особливо лихою для більшості жителів нашого села. Голод нещадного валив людей, щодня ходила смерть з косою і забирала з собою людей.

В далекому 1932 році мені було трохи більше десяти років і, як дитина, я звичайно не розуміла справжніх причин голодомору, мені хотілося гратися з однолітками, веселитися, а не чути «опухла від голоду», «померла з голоду».

В село часто заходили чужі люди, які ходили від села до села в пошуках хліба, хотіли заробити, або виміняти щось на хліб. Через загрозу нашому життю батьки не дозволяли нам відлучатись далеко від домівок. Худі і знесилені, ми намагалися знайти щось їстівне. На річках шукали щавель, молоду травичку і просто «паслись» на першій весняній траві. Батьки робили все, щоб дати можливість дітям вижити, якимось чудом їм вдалося тримати корову, і це врятувало всіх від голодної смерті. Батько працював. Одного разу він десь дістав трохи сухого жому (тоді їли все, що хоч віддалено можна назвати продуктами харчування). Мама добавляла сухий жом до висівок, з яких пекла «млинці»...

Пам'ятний хрест, встановлений у 1993 році силами громадськості в центрі с. Кодня

Записав Костянтин Лособик.

Зі слів Михайла Сергійовича Кравчука про спогади односельців, які пережили голод 1932–33 років

На селі розпочався страшний голод, створений штучно сталінськими пасіпаками. Щоб врятуватися від голодної смерті, люди їли все: дошки коней, собак, котів. Напровесні збирали лободу, кропиву, пирій, вшухували на городах торішню мерзлу картоплю, добавляли до цього макуху, як у кого була, гречану полову, варили старі шкіри з телят,